

Document de travail qui ne fera pas l'objet d'une traduction. (Trad. française d'époque disponible sur le site Medic@ : Institutions anatomiques, 1647). Intéressant pour le voc. anatomique (ex: distinction usus et actio).

**Bartholin, Thomas / Bartholin, Caspar.
Anatomia, ex Caspari Bartholini
parentis Institutionibus, omniumque
recentiorum et propriis
observationibus tertium ad sanguinis
circulationem reformata. Cum
iconibus novis accuratissimi**

*Lugd. Batav. : apud Franciscum Hackium, 1651.
Cote : 69893*

Sélection de pages : 20 à 27

PROOEMIUM.

ANTHROPOLOGIA seu doctrina de Homine, vulgo & recte tamen in geminas dispescitur partes: *Anatomiam*, quæ de corpore, ejusque partibus agit: & *ψυχολογίαν*, quæ de anima.

Anatomia itaque, [rectius Anatome, ab *ἀνατομή*, quæ alioquin *S. Ignatio* inter martyria recensetur. *Cælio Aur.* apertio. *Tertulliano* profectio, unde Professor] ut ad hanc nos accingamus, quatenus pars Physicæ est, [Nam Medica Anatome de qua *Galenus* in Adm. Anatom. quanquam utilis, medicis relinquenda] Subjectum habet Corpus animalis cujuscunque, terrestris, aquatilis, volatilis, &c. non tantum humanum. Verum humani corporis structuram potissimum rimari solemus. 1. Ob perfectionem maximam, quæ regula est imperfectionis. 2. Quia animalia varia innumera fere sunt, ut iis secandis & rimandis humana ætas his seculis non sufficiat. 3. Ob usum incredibilem ad neminem non redundantem, qui seipsum & proprium ædificium pernoscere cupit, tum ut sanitatem melius tueri, & ægritudines profligare possit: neque quisquam Physicæ esse, aut dici potest, nisi hanc, ante omnes doctrinæ Physicæ partes, artem ad unguem calleat. [Neque iccirco Brutiorum Animantium dissectio minus utilis, aut Anatomico negligenda, partim ob analogiam cum corpore humano, partim propter viventium motus cognoscendos, partim denique ob Exercitationem tam Anatomicam quam Chirurgicam. *Democritus* sedem bilis & naturam in illis quæsit. Post illum *Galenus* simias aliaque aperuit, ut & *Severinus*, *Aldrovandus*, *Castellus*, *Bronzerus*, *Panarolus*, & nos diversi generis dissecuimus. Ex vivorum Anatome *Asellius* venas lacteas, *Harvejus* & *Waleus* sanguinis motum invenerunt.]

Porro, quia ob varias actiones corpus humanum non ex

A

Divisio
una

tius corpo- una & simili parte constat, verum pluribus; ideo sciendum
vis, corpus totum dividi (tanquam quantitativum seu integrale)
in continentia, contenta, & impetum facientia [ex antiqua
Hippocratis doctrina,] hoc est, in partes solidas, humores &
spiritus. Atque laxa hac ratione partes dicuntur omnes, quæ
quantitatem habent, & totum complent, atque integrant,
etiam ungues, pili, adeps, medulla. Stricte vero & proprie
pars dicitur, quæ forma totius participat & vita; estque Ana-
Fars quid? tomicis tantum *solida*. Unde non male partem definit *Fer-
nelius*: *Corpus toti coherens, communique vita conjunctum,
& ad functionem vel usum comparatum*: *Galeno* vero pars
Partis pro- est corpus toti quadantenus conjunctum, & aliqua ex parte
pria acce- propriam habens circumscriptionem. Summatim dicunt:
ptio que?

partem proprie esse;

1. Quæ vivit, nutritur, nec aliam nutrit. Ita excludunt spi-
ritus, humores, &c. item adipem, quæ quandoque abit in
partis nutrimentum, [& medullam ossium tanquam illorum
alimentum.]

2. Quæ solida est.

3. Quæ propriam habet circumscriptionem. Contrarium
in adipe est, quæ terminatur figura partium circumjacen-
tium.

4. Quæ toti continua, [Mathematicè & Physicè, ratione
materiæ & formæ simul.]

5. Comparata ad functionem vel usum. [Ubi excluduntur
verruçæ, tumores & alia præter naturam corpori viventi
adnata.]

Ut vero intelligatur, quid significant hæc *functio* & *usus*
breviter explicandum. *Actio* vel *functio* potest esse vel pri-
vata vel publica. [*Privata* actio est qua partes sibi consulunt,
Publica qua toti Animali. *Publica* Actio opposita usui, est
actio partis præcipuæ in organo quod integram actionem
absolvit. Habet enim quælibet in animantis corpore actio,
peculiarem particulam teste *Galeno*, per quam perficitur.]
Exempli gratia: Cutis habet actionem privatam per se, ut
alimenti attractionem, retentionem, &c. habet vero etiam
publicam, pro toto animali, videlicet digestionem qualita-
tum tactilium. Sic actio epatis est sanguificatio, testium se-
minis elaboratio, mammarum lactificatio.

Quid per
actionem
partis in-
telligatur?

Quid per
usum?

Usus [vero est auxilium, quod partes minus præcipuæ, ut
pars præcipua functionem edat, conferunt, [isque omnibus
inest, etiam nihil agentibus ex *Galeno*.] Ex tribus potissi-
mum

mum fontibus hauritur, & sunt,

1. *Propria ejus temperies*, hoc est, Symmetria quatuor qualitatum. Exempli gratia, Cutis quoad qualitates primas est temperata, quæritur in quem usum? Resp. Ut dignoscat omnes qualitates tangibiles.

2. *Quæ temperiem consequuntur*, & sunt secundæ qualitates: durities, mollities, crassities, tenuitas, densitas, rarietas, &c.

3. *Quæ necessario accidunt*, ut magnitudo, numerus, meatus vel cavitas, figura, conformatio, connexio, situs, superficies. Verum nos in hisce institutionibus in gratiam discentium cum aliis Anatomicis raro accuratum hoc discrimen inter actionem & usum servabimus; præsertim ad evitandam tædiosam variarum rerum repetitionem.

Antequam verò ad partes divisionis seu differentias accedamus, tenenda summa quæstionis istius, *Quenam pars prius generetur*. Sciendum secundum *Hippocratem*, partes omnes simul formari & discriminari: quemadmodum in circulo nec principium nec finis est, sed omnia simul principium atque finis. At non omnes partes simul perficiuntur & exornantur; Verum 1. vena umbilicalis. 2. Epar: postea cor (quod *Aristot.* primo generari voluit, Epar vero *Galenus*) tandem cerebrum. Umbilicalis ergo vena primo perficitur & absolvitur ratione amplificationis sanguineæ, non ratione primæ constitutionis ex femine. Alii verò dicunt, ex femine esse partium quasi stamen, ex sanguine subtegmen, putantes duo esse principia materialia partium corporis: semen & sanguinem. Quam sententiam refutavimus, & abunde explicavimus in *Controversiis nostris Anatomicis quæst. II. De Part. earumque Fac. & Funct.*

Atque ita vasa ante viscera ratione perfectionis gigni dicuntur. Et merito. Alias enim viscera nutrirî non possent absque instrumento hoc proportionato; vena, per quam sanguis ad alendum defertur. Quemadmodum enim ex nucleo vel femine in terram misso, primo descendit in terram radix oblonga, postea aliæ radices se diffundunt in latitudinem ad superficiem terræ, ex quibus postea truncus & rami; sic ex femine in uterum commisso primo oritur vena umbilicalis, sanguinem excipiens ex placenta uterina, ex qua umbilicali oritur vena portæ cum suis radicibus.

Nunc ad divisiones seu *differentias partium* accedemus, quæ variæ esse possunt.

A 2

Late

Late sumendo *partes* nonnulli dividunt, ut quædam sint *necessitatis*, quemadmodum cor, epar, cerebrum, pulmo, ventriculus: quædam *commoditatis*, & vel *magna*, ut oculi & testes, vel *minoris*, ut ungues: quædam *ornatus*, ut coma & barba.

Sed nos dividimus partes præcipue *ratione finis*, vel *ratione materiae*.

Ratione finis. *Ratione finis* dignioris aliæ sunt *principes*, aliæ minus principales, & *ministrae*.

Partes principales. *Principes* sunt epar, cor, cerebrum, quæ aliarum partium principia sunt. Vt, ex cerebro nervi oriuntur (communi sententia) ex corde arteriæ, ex epate venæ. Addunt alii testiculos, [sed nulla necessitate, quia ad Individui conservacionem nihil conferunt, & sine illis generatio fit, ut exemplis docemus, lib. I. cap. 22.]

Principium radicationis. Intelligendum autem principium non radicationis seu originis; nam ita semen omnium partium est principium, sed dispensationis & distributionis; hoc est, quod à se emit tit aliquod instrumentum, vim & communem materiam.

Principium dispensationis. Sic à corde tanquam principio dispensationis oriuntur arteriæ, quia hæ à corde virtutem suscipiunt, ibique initium habere videntur. Ita de venis & nervis intellige cum suis principiis. Ita ab ossibus oriuntur cartilagines, item ligamenta.

Partes ministrae. *Ministrae* vel sunt *necessariae*, vel *non*.

Necessariae sunt, sine quibus animal vel non vivit, vel male vivit. Sic infervit pulmo cordi; intestina ventriculo; ventriculus epati & lieni; epati vesicula fellis, porus bilarius, & vesica urinaria; cerebro sensuum instrumenta omnia.

Non necessariae, ut caro simplex, &c. [Respectu aliarum partium: Nam in tabidis absumitur, & in carnosis est oneri, eaque insecta privantur apud *Aristotelem*.]

Ratione materiae. *Ratione materiae* proximæ partes *aliae sunt* simplices, homogeneæ sive *similares*; *aliae* compositæ, heterogeneæ seu *disimilares*.

Pars similis, quid ea & quotuplex? *Similaris* pars est, quæ in similes sibi partes dividitur, ita, ut omnes particulae ejusdem sint cum toto substantiæ, ut quælibet pars carnis est caro, &c.

Tales partes similes ab aliis plures, ab aliis pauciores recensentur.

Aristoteles variis in locis has numerat: Sanguinem, pituitam, bilem, sanie, semen, lac, fel, pinguedinem, medullam, carnem, venas, arterias, nervos, fibras, membranas, cutim,

*Partium
similium
numerus.* Sed partes similes *decem* numerantur : Os, cartilago, ligamentum, membrana, fibra, nervus, arteria, vena, caro, cutis.

Ex iis quædam sunt ad sensum tantum similes, ut venæ, arteriæ, nervi (addunt alii musculum) aliæ simpliciter similes sunt. Venas, arterias, nervos, musculos, non esse revera simplices, recte docuit *Aristoteles*: Nam musculus constat carne, fibris, tendine: Nervi ex dura piaque matre & medulla: Arteriæ ex duplici differente tunica: Venæ ex tunica (fibris etiam secundum alios) & ostiolis sive valvulis. Simpliciter & vere similes sunt os, cartilago, ligamentum, membrana, fibra, caro, cutis. [His *alii* addunt ureteres, auram aurium, &c. sed frustra. Nam 1. non sunt partes toti corpori communes, sed partibus quibusdam propriæ. 2. Auram aurium nihil est nisi spiritus insitus, qui ex partium solidarum nomenclatura excluditur.]

*Pars sper-
matica
quid?*

Hic notandum, *partes* has omnes dici vulgo vel *spermatice*, vel *sanguineas*, vel *mistas*.

Spermatice, quæ ex femine factæ, & sunt octo priores enumeratæ; quæ si dissecentur, non regenerantur, nec vere uniri queunt; sed callo medio junguntur ob inopiam materiæ & virtutis effectricis, quæ post conformationem partium sopitur.

*Sanguinea
quid?*

Sanguinea seu carnosæ partes contra regenerantur, quia ex sanguine factæ putantur, ut caro.

Mista pars est cutis, de qua postea *lib. 1. cap. 2.*

Etenim semen & sanguis communiter statuuntur duo principia generalia generationis nostræ: ita, ut in semine sit principium materiale paucissimum, effectivum plurimum. In sanguine materiale plurimum, efficiens vero imbecillius. Ex femine prima partium rudimenta & filamenta tanquam stamina constitui dicuntur; ex sanguinis adfluxu subtegmen: Sed quidnam revera statuendum sit contra vulgatam hanc opinionem, docuimus in *Controversiis Anatomicis*. [Dicendum enim potius, ex solo semine partes primo conflare tanquam materia ex qua: sanguinem verò maternum conferre ad partes nutriendas, augendas & amplificandas. Cutis in proportionem ad reliquas partes mediocrem portionem feminis adepta est, nec adeo copiosam ut spermatice, nec adeo exiguam ut sanguineæ.]

*Pars dissi-
miliaris
quid?*

Partes compositæ seu *dissimilares* sunt, quæ in partes dissimiles plures dividi possunt, ut manus non secari potest in alias